

LUND UNIVERSITY

Open Access publiceren en de fiscale wetenschap – Deel 1: Wat is het en wat is er mogelijk voor fiscalisten?

Hemels, Sigrid

Published in:
Weekblad fiscaal recht

2022

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Hemels, S. (2022). Open Access publiceren en de fiscale wetenschap – Deel 1: Wat is het en wat is er mogelijk voor fiscalisten? *Weekblad fiscaal recht*, 151(7424), 413-420. Article 2022/63.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

WFR 2022/63

Open Access publiceren en de fiscale wetenschap – Deel 1: Wat is het en wat is er mogelijk voor fiscalisten?

PROF. DR. S.J.C. HEMELS¹

1 Inleiding

‘Open access’ is hot in de universitaire wereld. Dit heeft niets met coronapassen te maken, maar gaat over vrije online beschikbaarheid van wetenschappelijke werken.

In de fiscale literatuur is nog weinig aandacht besteed aan open access publiceren. In het Nederlands Juristenblad (NJB) is hier wel over geschreven, maar vooral door uitgevers en bibliotheekmedewerkers die de (on)wenselijkheid van open access als uitgangspunt lijken te hebben en zich niet uitlaten over arbeidsrechtelijke aspecten. Universiteiten zijn niet altijd even helder naar hun werknemers. Het is te prijzen dat, als onderdeel van het overheidsbeleid, universiteitsbibliotheken (UBs) en colleges van bestuur bevlogen zijn om open access zo snel en breed mogelijk uit te rollen, maar de juridische aspecten hiervan lijken soms over het hoofd te worden gezien. Bovendien is er, ook bij universiteitsbibliotheken, weinig informatie over wat precies de mogelijkheden zijn voor fiscalisten. De aandacht lijkt vooral gericht op de grote internationale uitgevers in de hoek van de natuur-, biomedische en sociale wetenschappen, die voor de meeste fiscalisten minder relevant zijn.

Dit tweeluik begon als een zoektocht naar het hoe en wat van open access op fiscaal terrein om mijzelf en mijn Rotterdamse collega’s te helpen bij de vragen die hierover bij ons leefden. In het Financieele Dagblad van

21 februari 2022 heb ik al kort en in meer algemene zin aandacht gevraagd voor dit onderwerp.² Nu op termijn steeds meer fiscalisten hiermee te maken krijgen, leek het mij goed om de opgedane kennis te delen en de rechten, verplichtingen en mogelijkheden van publicerende fiscalisten die (ook) op de universiteit werken en van buitenpromovendi op een rijtje te zetten.

In dit eerste deel van het tweeluik richt ik mij op de beantwoording van de vragen wat open access is en welke mogelijkheden fiscalisten hebben om open access te publiceren. Ik hoop hiermee te bereiken dat het fenomeen open access en de specifieke mogelijkheden voor fiscalisten om open access te publiceren meer bekendheid krijgen onder fiscalisten. Het tweede deel van dit tweeluik, dat in een volgend nummer van WFR verschijnt, gaat over de juridische, meer in het bijzonder de arbeidsrechtelijke, aspecten van de verplichting die sommige universiteiten hun werknemers en (buiten) promovendi opleggen om open access te publiceren.

¹ Hoogleraar Belastingrecht Erasmus Universiteit Rotterdam, Visiting professor in Tax Law Lund University School of Economics and Management en PSL Counsel, Allen & Overy LLP, Amsterdam.

² Sigrid Hemels, *Geen open wetenschap over de rug van werknemers*, *Het Financieele Dagblad* 21 februari 2022, <https://fd.nl/opinie/1430656/geen-open-wetenschap-over-de-rug-van-werknemers-qtb2ca8tLhHG>. Dit artikel was voor twee Kamerleden van de VVD aanleiding om op 23 februari 2022 Kamervragen te stellen over dit onderwerp: *Kamerstukken 2021/22, Vragen, 2022Z03465*, <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2022Z03465&did=2022D07200>.

2 Kort (en niet uitputtend) internationaal historisch overzicht³

Met de opkomst van het internet, kon informatie veel sneller de wereld over gaan. Betaalmuren van uitgevers maakten dat echter onmogelijk voor wetenschappelijke informatie. Er kwam, oorspronkelijk vanuit de beta- en medische wetenschappen, een internationale open access-beweging op gang die alle wetenschappelijke artikelen online vrij toegankelijk wilde maken. Wetenschappelijke artikelen werden namelijk als *public good* beschouwd. Het stak dat publiek gefinancierde wetenschappers gratis hun artikelen aan uitgevers verschaffen, die universiteiten vervolgens voor veel geld via abonnementen moeten terugkopen. Gratis en vrije toegang tot alle wetenschappelijke artikelen voor iedereen zou onderzoek en onderwijs versterken, kennisoverdracht tussen rijk en arm verbeteren en de basis leggen voor het samenbrengen van de mensheid in een gezamenlijke intellectuele conversatie en zoektocht naar kennis. In plaats van voor een abonnement te betalen, zouden universiteiten, wetenschapsorganisaties en onderzoekers moeten betalen aan uitgevers om hun publicatie gepubliceerd te krijgen in open access. Volgens Soetenhorst zou open access met name voor wetenschappelijke bibliotheken de oplossing moeten zijn voor de stijgende abonnementsprijzen.⁴

“Betalen aan uitgevers om publicatie gepubliceerd te krijgen in open access”

In december 2001 kwam in Boedapest een groep bijeen die dit proces wilde versnellen en de losse initiatieven samenbrengen. Dit resulteerde in het Budapest Open Access Initiative (BOAI), dat naar eigen zeggen de eerste definitie van open access verschafte en een verklaring bevatte over het principe, de strategie en het commitment.⁵ Deze verklaring stond open voor online ondertekening door individuen en organisaties. Dat relatief weinig individuen (6316) en relatief veel organisaties (1264) deze verklaring hebben ondertekend,⁶ zou er op kunnen duiden dat vanaf het begin de open access-beweging meer gedragen werd door organisaties als uni-

versiteiten die veel geld kwijt waren aan abonnementsgelden, dan door individuele wetenschappers.

In 2002 volgde het European Cultural Heritage Online (ECHO) Charter⁷ en in 2003 het uit de biomedische hoek afkomstige Bethesda Statement on Open Access Publishing.⁸ In oktober 2003 werd dit samengebracht in de Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities.⁹ Deze verklaring is onder meer ondertekend door de Nederlandse universiteiten, de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), die van het Rijk geld krijgt voor competitieve onderzoeksfinanciering, en de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen (KNAW).

3 Open access in Nederland

De open access-beweging vond ook steun in Nederland. De NWO zet zich er al sinds 2005 voor in dat door haar gefinancierd onderzoek open access beschikbaar komt. Sinds 2009 is dit beleid en sinds 2016 is dit verplicht.¹⁰ Vanaf 2013 stond het ook stevig op de politieke agenda. Op 15 november 2013 gaf de toenmalige Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) in een brief aan de Tweede Kamer desgevraagd zijn visie op de verdere ontwikkeling van open access van wetenschappelijke publicaties.¹¹ Zijn uitgangspunt was dat resultaten van publiek en publiek/privaat gefinancierd onderzoek altijd vrij beschikbaar moeten zijn. Open access zou bijdragen aan het innoverend vermogen van Nederland. Hij wilde open access reguleren, ook om de transitieperiode te verkorten waarin wetenschap zowel zou betalen voor abonnementen als voor open access-publicaties. Hij zag grote maatschappelijke relevantie en voordelen van open access. De sterk gestegen kosten van abonnementen voor universiteitsbibliotheken speelden hierbij een belangrijke rol.

In 2015 werd bij amendement art. 25fa in de Auteurswet (Aw) ingevoegd.¹² In de wereld van open access en

⁷ https://echo.mpiwg-berlin.mpg.de/policy/oa_basics/charter.

⁸ https://www.researchgate.net/publication/48547523_The_Bethesda_Statement_on_Open-Access_Publishing.

⁹ <https://openaccess.mpg.de/Berlin-Declaration>.

¹⁰ https://www.nwo.nl/sites/nwo/files/media-files/20201218_Implementatieplan%20Plan%20S_JULI2020v2.pdf.

¹¹ Kamerstukken II, 2013/14, 31288, nr. 354.

¹² Zie voor een uitgebreide bespreking van dit artikel: Dirk Visser, 'The open access provision in Dutch copyright contract law', *Journal of intellectual property law & practice*, September 2015, p. 1-7 en D.J.G. Visser, 'De Open Access bepaling in het auteurscontractenrecht', *AMI, Tijdschrift voor auteurs-, media- & informatierecht* 2015/3, <https://www.openaccess.nl/sites/www.openaccess.nl/files/documenten/ami-totaal-3-2015-68-74.pdf>.

³ Zie voor een uitgebreide overzicht: W. Soetenhorst, 'Open accessregeling artikel 25fa Aw', *NJB* 2018/1582, p. 2246-2252.

⁴ W. Soetenhorst, 'Open accessregeling artikel 25fa Aw', *NJB* 2018/1582, p. 2246-2252, p. 2249.

⁵ <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/>.

⁶ <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/read/>.

door universiteitsbibliotheken wordt dit wetsartikel nog steeds onder verwijzing naar de indiener aangeduid als 'het amendement Taverne'.¹³ Dit artikel luidt als volgt: "De maker van een kort werk van wetenschap waarvoor het onderzoek geheel of gedeeltelijk met Nederlandse publieke middelen is bekostigd, heeft het recht om dat werk na verloop van een redelijke termijn na de eerste openbaarmaking ervan, om niet beschikbaar te stellen voor het publiek, mits de bron van de eerste openbaarmaking daarbij op duidelijke wijze wordt vermeld."

Tijdens het Nederlandse EU-voorzitterschap in de eerste helft van 2016 was open science, waarvan open access een onderdeel uitmaakt, een topprioriteit. Zo werd afgesproken dat open access per 2020 de standaard moest zijn.¹⁴ De route mocht per land en discipline verschillen, mits het op een kosteneffectieve manier gebeurde en zonder of met zo kort mogelijke embargoperioden.

Begin 2017 informeerde de Staatssecretaris van OCW de Tweede Kamer over de voortgang van het open access-beleid.¹⁵ Hij wenste nog steeds een snelle transitie naar volledige open access en wees op zijn oproep aan de universiteiten om open access tot inzet te maken bij hun onderhandelingen met de uitgevers. Hierbij zag hij als belangrijke elementen dat financieringsorganisaties open access verplicht stelden, universiteiten stevig bleven onderhandelen met uitgevers en onderzoekers zouden stimuleren om open access te publiceren. Hij vroeg om een Nationaal Plan Open Science dat minder dan een maand later werd gepubliceerd.¹⁶ Hierin stond onder meer de Open Science Declaration waarin de koepelorganisatie van 14 Nederlandse universiteiten,¹⁷ de KNAW, de NWO en een aantal andere wetenschapsorganisaties verklaarden bij te zullen dragen aan de transitie naar open science in Nederland. Een belangrijke ambitie was 100% open access in 2020, waarbij wel aandacht zou moeten zijn voor verschillen in disciplines. Universiteiten moesten open access onderdeel gaan maken van het beoordelingssysteem. Het motto was 'zo open als mogelijk, zo

gesloten als moet'. Het principiële uitgangspunt was dat onderzoek dat met publieke middelen is gefinancierd ten goede moet komen aan de hele samenleving.

4 Vormen van open access

Internationaal worden drie vormen van open access onderscheiden, die ook in Nederland worden gebruikt:¹⁸

1. *Goud*: de auteur betaalt de uitgever voor publicatie en de uitgever maakt het artikel of boek gratis toegankelijk. Hierbij verschuift de betaalverplichting van de lezer naar de auteur. Dit werkt vooral goed in de betaalde medische wetenschappen die hoge onderzoeksbudgetten hebben.¹⁹

Collateral damage is dat dit heeft geleid tot zogeheten *predatory open access journals* (rooftijdschriften), die hun bedrijfsmodel hebben gemaakt van het zo veel mogelijk auteursvergoedingen ontvangen. Deze tijdschriften doen geen redactionele of peer review-toets op artikelen en zorgen evenmin voor enige andere kwaliteitcontrole of toegevoegde waarde.²⁰ Er zijn inmiddels lijsten opgesteld van zulke tijdschriften om wetenschappers hiervoor te waarschuwen.²¹

Een ander probleem is dat inmiddels uit onderzoek is gebleken dat het moeten betalen voor publicatie in open access-tijdschriften voor auteurs uit arme landen een grote financiële hindernis vormt.²² De meeste open access-artikelen worden geschreven door auteurs uit rijke landen. Wetenschappers uit opkomende of zich ontwikkelende economieën in Latijns-Amerika, Azië, het Midden-Oosten en Afrika (*the global south*) blijken sterk ondervertegenwoordigd in open access-publicaties, veel meer dan bij artikelen in abonnementstijdschriften.

13 Zie bijvoorbeeld <https://www.openaccess.nl/nl/in-nederland/you-share-we-take-care>.

14 Council of the European Union. (2016). *Council conclusions on the transition towards an Open Science system, adopted by the Council at its 3470th meeting held on 27 May 2016 (No. 9526/16)*, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9526-2016-INIT/en/pdf>.

15 Kamerstukken II, 2016/17, 31288, nr. 575.

16 OCW, *Nationaal Plan Open Science*, 9 februari 2017, https://www.openscience.nl/files/openscience/2019-02/nationaal_plan_open_science_the_netherlands_february_2017_nl_.pdf.

17 Toen nog VSNU genaamd, sinds november 2021 omgedoopt in Universiteiten van Nederland.

18 <https://www.nwo.nl/open-access-publiceren>, Kamerstukken II, 2013/14, 31288, nr. 354.

19 W. Soetenhorst, 'Open accessregeling artikel 25fa Aw', *NJB* 2018/1582, p. 2246-2252, p. 2248.

20 <https://predatory-publishing.com/is-open-access-the-same-as-predatory-publishing/>.

21 Zie bijvoorbeeld <https://beallist.net/>.

22 Audrey C. Smith, Leandra Merz, Jesse B. Borden, Chris K. Gulick, Akhil R. Kshirsagar, Emilio M. Bruna, 'Assessing the effect of article processing charges on the geographic diversity of authors using Elsevier's "Mirror Journal" system', *Quantitative Science Studies* 2022; 2 (4): 1123-1143. doi: https://doi.org/10.1162/qss_a_00157. NRC besteedde de dag na mijn publicatie in het FD aandacht aan dit onderzoek: Sjoerd de Jong, 'Systeem van open access helpt wetenschappers uit arme landen niet', *NRC* 22 februari 2022, <https://www.nrc.nl/nieuws/2022/02/22/systeem-van-open-access-helpt-wetenschappers-uit-arme-landen-niet-a4092976>.

Er is inmiddels ook een categorie tijdschriften die niet alleen voor lezers, maar ook voor auteurs gratis zijn. Zulke tijdschriften worden bijvoorbeeld gefinancierd met subsidies, door de uitgevende instantie of via lidmaatschappen van vakverenigingen. Dit wordt ook wel als een separate vorm van open access benoemd: 'diamant'.²³ In dit artikel schaar ik deze onder goud, omdat wetenschapsfinanciers als de NWO en open access.nl, het samenwerkingsplatform van onder meer de universiteiten, dat ook nog doen.

Sommige financiers, zoals de NWO²⁴ eisen dat tijdschriften waarin wordt gepubliceerd in de Directory of Open Access Journals (DOAJ)²⁵ zijn geregistreerd. Een search in deze database is voor een fiscalist echter weinig bemoedigend. Het meest in de buurt van een fiscaal tijdschrift komen het Mexicaanse Diagnóstico FACIL Empresarial Finanzas Auditoria Contabilidad Impuestos Legal, het Spaanse Cronica Tributaria, het Colombiaanse Revista de Derecho Fiscal, het Russische Journal of Tax Reform en het Braziliaanse Revista de Finanças Públicas, Tributaç o e Desenvolvimento. Een magere oogst, zeker nu sommige van deze tijdschriften geen bijdragen in het Engels accepteren. Voordeel is wel dat ze allemaal geen kosten rekenen om gepubliceerd te worden. Het enige tijdschrift uit de lijst dat ik zelf serieus in overweging zou nemen is het Nordic Tax Journal, maar dat komt doordat ik hier door mijn Scandinavische connectie goed mee bekend ben. Ten zuiden van Denemarken lijkt de impact van een artikel in dit tijdschrift al danig beperkter en dus niet de meest ideale outlet voor een fiscale wetenschapper die een breed Europees lezerspubliek wil bereiken. Voor publicaties gericht op Nederland biedt de lijst geen enkele mogelijkheid.

2. *Hybride*: hierbij wordt gepubliceerd in een traditioneel tijdschrift dat de mogelijkheid biedt dat de instelling ervoor betaalt om een artikel open access beschikbaar te stellen. De overige artikelen in dat tijdschrift zijn dat niet, het systeem van abonnementen blijft bestaan. In Nederland hebben de universiteit(s)bibliothek en hierover met ingang van 2015 met – inmiddels – 19 uitgevers afspraken gemaakt.²⁶ Voordeel is dat individuele onderzoekers niet zelf met deze uitgevers afspraken hoeven te maken. Het betreft vooral grote internationale uitgevers als Elsevier, Springer en Wiley. De Nederlandse uitgevers Brill en Thieme staan ook op de lijst.

Per tijdschrift is er een maximum aan publicaties gesteld. Voor fiscalisten biedt deze lijst weinig mogelijkheden, nu alle belangrijke uitgevers van fiscale tijdschriften ontbreken.

“Voor fiscalisten biedt deze lijst weinig mogelijkheden”

3. *Groen*: publicatie in een (gesloten) abonnementstijdschrift. Daarnaast neemt de auteur een versie van het artikel op in een gratis toegankelijk elektronisch archief (repository). Onderzoeksfinciers kunnen eisen stellen aan het repository waarin het document wordt opgenomen. De NWO eist bijvoorbeeld dat het is geregistreerd in de Directory of Open Access Repositories (OpenDOAR).²⁷ Uitgevers bedingen vaak embargoperiodes die kunnen variëren van enkele maanden tot enkele jaren voordat een artikel via een elektronisch archief beschikbaar mag worden gemaakt. Tijdens de embargo-periode is alleen de betaalde versie van het artikel toegankelijk. Bovendien kan de uitgever de auteur beperkingen opleggen waar het gaat om de versie van een artikel in het gratis elektronische archief. Soms mag daar slechts de versie in worden opgenomen waarop geen peer review heeft plaatsgevonden. Onderzoeksfinciers en universiteiten kunnen hieraan tegengestelde eisen stellen, waardoor de onderzoeker hetzij niet meer in bepaalde tijdschriften kan publiceren, hetzij in conflict kan komen met de uitgever, hetzij in een arbeidsconflict met zijn werkgever, de universiteit. In deel 2 van dit tweeluik kom ik hierop terug.

De Staatssecretaris van OCW sprak in 2013 de voorkeur uit voor het gouden model. Hij wilde dat dit in 2024 voor alle wetenschappelijke publicaties bereiken.²⁸ Waar uitgevers de omslag naar de gouden route nog niet hadden gemaakt, bepleitte hij de hybride route. Voor disciplines met een beperkt aantal open access-tijdschriften zag hij de groene route als mogelijkheid. In art. 25fa Aw is echter over de hele linie de groene weg gekozen.

23 Christian Fuchs & Marisol Sandoval, *The Diamond Model of Open Access Publishing: Why Policy Makers, Scholars, Universities, Libraries, Labour Unions and the Publishing World Need to Take Non-Commercial, Non-Profit Open Access Serious*, *tripleC*, Vol. 11, no. 2, 2013, p. 428-433, <https://doi.org/10.31269/triplec.v11i2.502>.

24 <https://www.nwo.nl/open-access-publiceren>.

25 <https://www.doaj.org/>.

26 <https://www.openaccess.nl/nl/in-nederland/uitgeversdeals>.

5 Open access (on)mogelijkheden voor Nederlandse fiscalisten

Om een goed overzicht te krijgen van de kaders waarbinnen fiscale auteurs moeten opereren, ben ik van de

27 <https://v2.sherpa.ac.uk/opensdoar/>.

28 *Kamerstukken II, 2013/14, 31288, nr. 354, p. 5.*

uitgevers van Nederlandstalige en Engelse tijdschriften met het breedste fiscale lezerspubliek, en dus de grootste feitelijke impact, het open access-beleid nagegaan. Het betreft Wolters Kluwer Nederland, Sdu en NLFiscaal voor Nederlandstalige publicaties en Kluwer Law International en IBFD voor Engelstalige publicaties. Daarnaast schenk ik aandacht aan Boom, omdat die uitgever een juridisch open access-platform beheert.

5.1 Boom Open Access Advocate

Open access.nl²⁹ meldt dat er sinds 2014 slechts één juridisch open access-platform is in Nederland, het Open Access Advocate van Boom.³⁰ In het overzicht van rechtsgebieden op dit platform ontbreekt het belastingrecht. Dat lijkt dus niet de aangewezen route om een breed fiscaal lezerspubliek te bereiken.

5.2 Wolters Kluwer Nederland

Wolters Kluwer Nederland (WKNL) heeft een duidelijk open access-beleid gepubliceerd.³¹ Volgens deze uitgever bevatten 20 van zijn 80 tijdschrifttitels deels wetenschappelijke artikelen. Voor deze tijdschriften gelden embargotermijnen van respectievelijk 6 en 12 maanden, al naar gelang de verschijningsfrequentie van het tijdschrift. Voor publicaties in de wekelijks verschijnende tijdschriften NJB en Weekblad fiscaal recht geldt een periode van zes maanden. Voor de andere 18 tijdschriften (geen van alle fiscale publicaties) geldt de termijn van 12 maanden. Voor proefschriften die in de serie Fiscale Monografieën worden gepubliceerd, geldt een embargoperiode van 12 maanden. Wolters Kluwer gaat hiermee verder dan art. 25fa Aw, nu dit geen korte werken van wetenschap zijn. Voor promovendi is dit echter van groot belang, nu veel universiteiten het beschikbaar stellen van een open access digitale versie van het proefschrift in hun promotiereglement eisen. Ik kom hier in deel 2 van dit tweeluik op terug.

De WKNL-artikelen worden niet vanzelf open access. De auteur moet als hij het artikel indient, aangeven dat hij het na de embargoperiode in open access wil publiceren. Dan krijgt hij direct na afloop van de embargoperiode een deeplink die hij in de repository van de universiteit kan plaatsen. Dit betekent feitelijk dat de auteur niet alleen een extra handeling moet verrichten,

maar ook een halfjaar moet wachten tot hij een publicatie kan aanmelden in het onderzoeksregistratiesysteem van zijn universiteit om er zeker van te zijn dat de juiste link open wordt gezet. Deze systemen zijn tegenwoordig namelijk steeds vaker gekoppeld aan het repository. Hierdoor gaan onderzoeksregistraties achterlopen, wat lastig is als overzichten moeten worden gemaakt voor bijvoorbeeld jaarverslagen en de kengetallen met betrekking tot universitair onderzoek die de universiteiten jaarlijks aan hun koepelorganisatie Universiteiten van Nederland moeten verstrekken, de KUOZ.³²

De 60 andere tijdschriften die WKNL uitgeeft, bevatten volgens de uitgever veelal praktische vakinformatie die niet kwalificeert als wetenschappelijke werken in de zin van art. 25fa Aw. Hier kunnen vraagtekens bij worden gezet. Zo zou ik niet willen stellen dat de artikelen in het Tijdschrift Fiscaal Ondernemingsrecht niet wetenschappelijk kunnen zijn. Op grond van het WKNL-beleid kunnen aan de universiteit verbonden fiscalisten echter alleen terecht in het Weekblad fiscaal recht als zij open access willen of moeten publiceren.

5.3 Kluwer Law International

De internationale zus van WKNL, Kluwer Law International, uitgever van bijvoorbeeld EC Tax Review en Intertax, heeft in haar 2021 Rights and Permissions Guide staan dat ze geen open access-beleid 'as such' heeft, maar dat ze de groene weg toestaat met een zesmaandsembargo voor de edited/peer reviewed versie van artikelen en boekhoofdstukken en een jaar voor boeken.³³ Voor de samenvatting en de unedited version (de wordversie zoals die naar het tijdschrift is gestuurd) gelden geen beperkingen. De groene route is dus bij deze uitgever feitelijk niet beperkt.

5.4 IBFD

Een andere belangrijke internationale fiscale uitgever is het IBFD. Deze uitgever is een non-profit stichting die met de inkomsten uit haar uitgevers- en databaseactiviteiten haar wetenschappelijke activiteiten op alle continenten van de wereld financiert. De inkomsten, die ook hier weer voornamelijk afkomstig zijn van commerciële partijen zoals belastingadvieskantoren, vloeien dus naar de fiscale wetenschap.

²⁹ <https://www.openaccess.nl/nl/in-nederland/wat-wil-de-wetenschap-0>.

³⁰ <http://www.openaccessadvocate.nl/>.

³¹ <https://www.wolterskluwer.com/nl-nl/known/authors/for-our-authors>.

³² https://www.universiteitenvannederland.nl/nl_NL/f_c_onderzoek_downloads.html.

³³ <https://www.wolterskluwer.com/en/solutions/kluwerlawinternational/authors/for-our-authors>.

Het IBFD is tamelijk restrictief op het gebied van open access.³⁴ De auteursversie mag alleen tot de datum van publicatie in een repository of op een website worden opgenomen, daarna moet deze worden verwijderd. Het gepubliceerde werk mag alleen in een repository worden opgenomen in geval van een juridische verplichting van de financier of de overheid. De vraag is of een verplichting van de universiteit in het kader van de arbeids-overeenkomst hier ook in alle gevallen onder valt.

Als aan de verplichtingseis wordt voldaan, is open access alleen toegestaan als het IBFD hiervan schriftelijk in kennis wordt gesteld. Bovendien mag dit volgens de website van het IBFD pas na een embargoperiode van 18 maanden. In een copyright transfer agreement die ik toevallig zelf vorig jaar voor een hoofdstuk in een IBFD-boek heb getekend, wordt overigens gesproken over een embargotermijn van 6 maanden, dus daar lijkt wel enige flexibiliteit in te zitten.

5.5 NLFiscaal

De jonge Nederlandse uitgever NLFiscaal hanteert een ander model. Deze niet winst beogende stichting beoogt kwalitatief hoogwaardige en eenvoudig toegankelijke fiscale informatie tegen de laagst mogelijke prijs te leveren.³⁵ Kantoren betalen een vast bedrag per medewerker. Er is een soort van crowdfundingachtig uitgangspunt: hoe meer klanten, hoe meer financiële middelen om de informatievoorziening en de database uit te breiden. Eén van die uitbreidingen van de laatste jaren is dat ook wetenschappelijke artikelen worden geplaatst. Deze zijn, anders dan de kortere opinies, niet gratis voor iedereen toegankelijk. In afwijking van wat in andere wetenschapsgebieden gebruikelijk is, hebben universiteiten echter gratis toegang tot de gehele database.³⁶ Niet alle universiteiten maken overigens van deze mogelijkheid gebruik.³⁷ Van 'dubbele betaling' voor de informatie is bij deze uitgever in ieder geval geen sprake, nu studenten en universiteitsmedewerkers gratis toegang kunnen krijgen.

34 <https://www.ibfd.org/authors-contributors/journal-articles-and-opinion-pieces>.

35 <https://www.nlfiscaal.nl/index/over>.

36 <https://www.nlfiscaal.nl/index/index>.

37 Door het onderzoek voor dit artikel kwam ik erachter dat ook mijn eigen Erasmus Universiteit dit nog niet had gedaan. Na een signaal aan de voor de juridische faculteit verantwoordelijke UB-medewerker, is dat alsnog in gang gezet. De universiteitsbibliotheek moet daarvoor bij SurfConext een verzoek indienen en dan kan het wat NLFiscaal betreft binnen een paar dagen worden geregeld.

5.6 Sdu

Sdu, een andere belangrijke Nederlandse fiscale uitgever, heeft voor de database NDFR (met daarin ook tijdschriften als MBB, fiscaal tijdschrift Vermogen (ftV), NTFR en WPNR) via SURF een overkoepelend contract afgesloten met de universiteiten. Alle studenten en medewerkers hebben daarom toegang tot deze database. NTFR Opinions zijn bovendien gratis voor iedereen toegankelijk via onder meer de taxence blog.³⁸ Alle andere content is alleen met een abonnement toegankelijk. Auteurs van wetenschappelijke artikelen in bijvoorbeeld tijdschriften als MBB en ftV kunnen daardoor op dit moment problemen krijgen met open access verplichtingen. Mij is echter desgevraagd meegedeeld dat voor de fiscaal wetenschappelijke tijdschriften, zoals MBB, wordt gewerkt aan een open access-beleid waarbij de artikelen na een bepaalde periode gratis raadpleegbaar zijn voor iedereen.

6 Vrije toegang van universiteiten een alternatief voor open access?

De mogelijkheden om open access te publiceren in breed gelezen fiscale tijdschriften zijn, zo blijkt uit het vorige onderdeel, beperkt, zeker als het Nederlandstalige publicaties betreft. De gouden en hybride route zijn er feitelijk niet voor fiscalisten. Alleen de groene route resteert, maar ook die is niet zonder hobbels. Kluwer Law International is in dit kader de meest aantrekkelijke uitgever, maar nu juist Nederlandstalige publicaties de grootste invloed kunnen uitoefenen op overheidsbeleid en jurisprudentie, zou het geen goede oplossing zijn om dan alleen nog maar bij die uitgever te publiceren. Dit zou immers betekenen dat nationaalrechtelijk zeer relevant onderzoek niet meer gedaan wordt op de Nederlandse universiteiten.

Fiscaal-juridische tijdschriften zijn, anders dan in sommige andere wetenschapsgebieden het geval is, niet primair afhankelijk van universiteiten voor hun klantenbasis. Zoals Van der Linde en Spanjer van WKNL schreven in reactie op het artikel van de bij Boom werkzame Soetenhorst: "Verreweg het grootste gedeelte van onze klanten werkt in de praktijkmarkt, een wezenlijk en essentieel verschil met puur wetenschappelijke uitgeverijen. Met publiceren voor en binnen wetenschappelijke instituties zijn wij nooit exclusief bezig geweest, omdat juridisch uitgeven veel breder gaat dan wetenschap alleen en een maatschappelijke functie heeft, nu en in de toekomst."³⁹

38 <https://www.taxence.nl/?s=opinie+NTFR>.

39 S. van der Linde & R. Spanjer, 'Enkele kanttekeningen bij artikel Soetenhorst', *NJB* 2018/1702, p. 2401-2402.

Ook de auteurs van fiscaal-juridische tijdschriften zijn veel diverser van achtergrond dan in sommige andere wetenschapsgebieden. In een reactie op de hierna te bespreken open brief van juridische wetenschappers aan Kluwer, schreef Kluwer dat slechts een gedeelte van haar uitgaven wordt gecreëerd door auteurs die verbonden zijn aan een universiteit.⁴⁰ Soetenhorst wijst er in meer algemene zin op dat het juridische tijdschrift geen eenvormige wetenschappelijke verschijningsvorm heeft, zoals dat wel geldt voor tijdschriften uit de bètawetenschappen (waar hij de medische wetenschappen onder lijkt te scharen).⁴¹

“Geen waterscheiding tussen publicaties voor wetenschappers en praktijkfiscalisten”

Er is in de fiscaliteit geen waterscheiding tussen publicaties die zuiver voor wetenschappers zijn en publicaties die alleen voor praktijkfiscalisten zijn bedoeld.⁴² Gelukkig maar, zou ik zeggen. Dat er een voortdurende interactie is tussen wetenschap en praktijk (daaronder niet alleen begrepen de adviespraktijk, maar bijvoorbeeld ook de rechterlijke macht, het Ministerie van Financiën en de Belastingdienst) en zowel auteurs als lezers uit beide bloedgroepen afkomstig zijn, is belangrijk voor een vakgebied dat zijn wortels zo in de samenleving heeft als het onze. Van Gestel en Snel wijzen op kritiek in de Verenigde Staten waar onderzoekers aan topfaculteiten onvoldoende voeling zouden hebben met de rechtspraktijk waar hun theorieën zouden moeten landen.⁴³ Daarbij halen ze ook een Chief Justice aan wiens opmerkingen volgens de auteurs in de VS tot discussies hebben geleid over de vraag of het juridisch onderzoek aan de top law schools niet wat minder esoterisch zou mogen worden en juist wat meer toegesneden op de rechtspraktijk. Zij benadrukken het belang

van het in stand houden van een dialoog tussen wetenschappers en praktijkjuristen. Ook Wolfgang Schön denkt dat de rechtswetenschap in de Verenigde Staten op dit punt van de Europese traditie kan leren.⁴⁴

Voor fiscale uitgevers zijn de universiteiten financieel niet zo van belang. Het geld wordt vooral verdiend aan abonnementen van de commerciële praktijk, zoals belastingadvieskantoren. Dit zou het tamelijk opmerkelijk maken als universiteiten deze commerciële praktijk zouden gaan subsidiëren doordat abonnementen zouden worden afgeschaft, waardoor de adviespraktijk zijn informatie gratis zou krijgen en universiteiten die kosten zouden gaan dragen. De gouden en hybride route liggen in ons vakgebied niet erg voor de hand. Dat uitgevers niet heel enthousiast worden van de groene route, is ook begrijpelijk. Ook hier geldt weer het argument dat er vooral commerciële partijen van zullen profiteren.

Uitgevers kunnen niet van de wind leven. Zij hebben naar mijn mening in het fiscale vakgebied zeker een toegevoegde waarde, bijvoorbeeld in de wijze waarop zij informatie door hun databases en slimme zoekmachines ontsluiten. Daar staat een prijs tegenover. Dit is ook in het belang van het fiscale vakgebied. Zoals Visser schreef: “Open access is great, but killing academic journals is not. Also on the internet, there is no such thing as a free lunch. Peer review, editing and keeping articles available online all cost money. And someone has to pay for that.”⁴⁵ Het verbaast dan ook niet dat er voor Nederlandse fiscalisten weinig mogelijkheden zijn op het gebied van open access.

De vraag is of overheid en universiteiten zich niet te veel blind staren op open access. Waarom zou voor een vakgebied als het onze niet de door NLFiscaal gekozen oplossing van gratis toegang voor universiteiten een goed alternatief zijn? De kosten blijven dan waar ze horen, in de commerciële sector die geen overheids-subsidie nodig heeft om aan zijn informatie te komen. Juridische wetenschappers lijken zich hier in te kunnen vinden. In de open brief die 62 aan diverse universiteiten verbonden wetenschappers (waaronder één (emeritus) hoogleraar belastingrecht) in 2014 aan WKNL hebben gezonden (en die WKNL zowel in een open blog als in

40 F. Vrancken Peeters, ‘Reactie Kluwer’, *NJB* 2014/725.

41 W. Soetenhorst, ‘Open accessregeling artikel 25fa Aw’, *NJB* 2018/1582, p. 2246-2252, p. 2252.

42 Zo ook Van Gestel en Snel: “Voor de forumkeuze geldt in de juridische discipline dat wetenschappers en praktijkjuristen in dezelfde tijdschriften schrijven”: R. van Gestel & M. Snel, ‘Rehabilitatie van de vakpublicatie’, *NJB* 2019/2621, p. 2152-3160, p. 3154.

43 R. van Gestel & M. Snel, ‘Rehabilitatie van de vakpublicatie’, *NJB* 2019/2621, p. 2152-3160, p. 3156.

44 Wolfgang Schön, ‘Tax Law Scholarship in Germany and the United States’, Working Paper of the Max Planck Institute for Tax Law and Public Finance No. 2016-7, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2775191>.

45 Dirk Visser, ‘Open access’, *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis / Revue d'histoire du droit / The Legal History Review*, 87(3), 2019, p. 305-308. <https://doi.org/10.1163/15718190-00873P01>

het NJB heeft gepubliceerd⁴⁶), vroegen ze niet primair om open access, maar om lagere kosten voor universiteiten. Feitelijk het model van NLFiscaal. Het huidige open access beleid van WKNL is voor universiteiten nadeliger dan een gratis toegangsbeleid.

Ook voor fiscale wetenschappers werkt gratis toegang prima, zij hebben dan een veel beter en gericht bereik dan wanneer hun artikelen na 6 maanden in een universitaire repository komen te staan. Ik zou uitgevers als WKNL, Kluwer Law international en IBFD daarom veeleer oproepen om hun databases om niet of voor weinig aan universiteiten beschikbaar te stellen, dan om meer werk te maken van open access.

Het is belangrijk dat de overheid, universiteiten en wetenschapsorganisaties oog houden voor dergelijke

karakteristieke eigenschappen van specifieke wetenschapsgebieden en alternatieve modellen toestaan voor het primaire probleem dat open access probeert op te lossen, namelijk dubbele lasten voor universiteitsbibliotheken. Dit geldt temeer nu financiers als NWO niet of nauwelijks fiscaal onderzoek financieren en al helemaal geen puur nationaalrechtelijk onderzoek, dus daarvoor hoeven we al die moeite niet te doen.

7 Conclusie

In navolging van de overheid zetten diverse universiteiten sterk in op open access. In dit eerste deel van dit tweeluik is echter gebleken dat de mogelijkheden voor fiscalisten om open access te publiceren tamelijk beperkt zijn. Ook is besproken dat het gratis door uitgevers ter beschikking stellen van hun databases aan studenten en medewerkers van Nederlandse universiteiten mogelijk een alternatieve oplossing is voor het probleem dat universiteitsbibliotheken hebben met het opbrengen van de steeds hogere abonnementskosten, een belangrijke motivatie achter de open access beweging.

⁴⁶ Dirk Visser e.a., 'Een paar vragen aan Kluwer', NJB 2014/724, p. 911-912, <https://njb.nl/blogs/open-brief-een-paar-vragen-aan-kluwer/>.

